

„Ühise põllumajanduspoliitika strateegiakava 2021–2027“ loomade tervise ja heaolu I kohtumise memo

Töörupi I kohtumine toimus 27. veebruaril 2020 Maaeluministeeriumis (Lai tn 39 // Lai tn 41, Tallinn) väikses saalis kell 10.45–16.00.

Osalejad

Mahepõllumajanduse koostöökogu, Eesti Lamba- ja Kitsekasvatajate Liit, Piimaklaster MTÜ, Eesti Mesinduse Koostöökogu, Põllumajanduse Registrite ja Informatsiooni Amet (PRIA), Eesti Lihaveisekasvatajate Selts (ELKS), Eesti Linnukasvatajate Selts (ELKS), Keskkonnaministeerium (KeM), Eesti Maaülikool (EMÜ), Eesti Põllumajandus-Kaubanduskoda (EPKK), Eesti Tõuloomakasvatajate Ühistu, OÜ Kõpsta Seafarm, Eesti Tõusigade Aretusühistu, Eestimaa Talupidajata Keskliit (ETKL), MTÜ Eesti Noortalunikud, Eesti Mesinike Liit MTÜ, Maaeluministeerium (MeM), Põllumajandusuuringute Keskus, Veterinaar- ja Toiduamet.

Taust

Maaeluministeerium on alustanud Euroopa Liidu ühise põllumajanduspoliitika (ÜPP) strateegiakava 2021–2027 koostamisega. Strateegiakava koostamise eesmärk on parandada põllumajandustootmise, toiduainete tootmise ja maapiirkondade säästvat arengut.

Euroopa Komisjon esitas 1. juunil 2018 seadusandlikud ettepanekud 2020. aasta järgse ÜPP kohta. Ettepanekute eesmärgiks on tagada, et ÜPP vastaks paremini praegustele ja tulevastele väljakutsetele, toetades samal ajal jätkuvalt Euroopa Liidu põllumajandustootjaid jätkusuutliku ja konkurentsivõimelise põllumajandussektori kujundamisel. ÜPP rakendamiseks perioodil 2021–2027 tuleb igal liikmesriigil koostada ÜPP strateegiakava, mis hakkab hõlmama nii põllumajanduse otsetoetusi, seni maaelu arengukavade alusel rakendatud maaelu arengu toetusi kui ka põllumajanduse ühise turukorralduse teatud sektoripõhiseid programme.

Arengukava koostamist puudutav info ja toimunud töögruppide materjalid asuvad Maaeluministeeriumi kodulehel: <https://www.agri.ee/et/upp-strateegiakava-2021-2027>

Päevakava

- 10.45 – 11.00: Kogunemine ja kohv
- 11.00 – 11.10: Sissejuhatus ja päevakava tutvustus
- 11.10 – 11.30: Ülevaade ÜPP strateegiakava koostamisest – Katrin Rannik, MeM
- 11.30 – 11.45: Loomade heaolu toetuse ülevaade – Merje Põlma, MeM
- 11.45 – 12.15: Karjatervise piloodi tutvustus – Kerli Mõtus, EMÜ
- 12.15 – 13.30: Lauaring loomakasvatavate vajaduste kohta
- 13.30 – 14.00: Lõuna (osaleja omal kulul)
- 14.00 – 15.45: Rühmatöö, arutelu
- 15.45 – 16.00: Kokkuvõte

Sissejuhatus ja ettekanded

Töögrupi kohtumise juhatas sisse töögrupi (TG) üks juhtidest Pille Tammemägi.

Maaeluministeriumi Maakasutuspoliitika osakonna juhataja Katrin Rannik tutvustas uue perioodi **ÜPP strateegiakava koostamist** (ettekande kättesaadav [MeM kodulehelt](#)). Strateegiakava koostamise aluseks on ühelt poolt EL määrused ja teiselt poolt [Põllumajanduse ja kalanduse valdkonna arengukava aastani 2030](#) (PÕKA), milles lepiti kokku üldised pikemaajalised poliitikasuunad, sai kinnitatud ja on vastu võetud. Üldised suunad, kuhu ÜPP strateegiakavaga liikuda, tulevad PÕKast, muuhulgas on seal öeldud, et riik soodustab kõrgemate loomatervise ja heaolustandardite rakendamist erinevate toetuskeemide kaudu. Riik julgustab sektorit enam rakendama vabatahtlikke programmilisi tegevusi, nagu loomaheaolu märgistus, kvaliteediprogrammid, loomataudide tõrjeprogrammid, karjaterviseprogrammid jms. PÕKA visiooniks on: Eesti toit on hinnatud ja maal on hea elada!

ÜPP strateegiakaval on 9 erieesmärki. Kümnes on horisontaalne eesmärk. 9. erieesmärgi all on looma tervis ja heaolu. Eelkõige tuleb meil selles töögrupis silmas pidada 9. erieesmärgi aga ka teisi. Strateegiakava koostamisel kõigepealt tuleb teha SWOT analüüs, selle kokkuvõtte iga erieesmärgi kohta eraldi, seejärel vajadused identifitseerida ja prioriteetsuse järgi järjekorda panna, kõik erieesmärkide vajadused tuleb ka koos järjekorda panna. Iga erieesmärgi kaupa eraldi käib sekkumiste/toetusmeetmete väljatöötamine. Iga sekkumisele tuleb panna tulemusnäitajad ja sihttasemed, samuti kirjeldada rahastamise pool.

Sekkumislühid on nn. väiksemad raamid, millest tulenevalt reegleid järgides peame me oma tegevusi tegema. Keskkonna- ja kliimakoostused ehk siis see, mille alt me oleme praegu loomade heaolu toetust (LHT) rakendanud, selle reeglid üldjoontes tulevikus sarnased, mis praegu, enamasti on need koostused 5-7 aastased, raha tuleb II samba eelarvest (maaelu arengukavast), loomade puhul võib koostuse periood olla lühem, toetus peab ületama tingimuslikkuse nõudeid ja asjakohaseid siseriiklikke dokumente. See, mis juba seadusandluses olemas, seda toetada ei tohi.

Kui strateegiakava valmis saab, saadetakse see erinevatele ministeeriumitele, seejärel Vabariigi Valitsusele, edasi esitatakse Euroopa Komisjonile.

Merje Põlma: andis **ülevaate loomade heaolu toetusest**, SWOT analüüsis loomade heaolu osas on välja toodud, et tuleks toetada teatud loomarühmade karjatamist, keda vähe karjatatakse nt. piimalehmade

karjatamine. Lisaks on välja toodud, et kõrgemaid looma heaolu standardeid rakendatakse vähe, nende rakendamist peaks toetama.

MAK 2004-2006 oli keskkonnasõbralik tootmine, mille üks nõue oli loomade karjatamine, oli keskkonnatoetuse osa. MAK 2007-2013 sai senisest loomade karjatamise nõudest eraldi toetusmeede – loomade karjatamise toetus. MAK 2014-2020 raames on makstud loomade heaolu toetust. Ühe valitava nõudena on koolitus, mis osutusid üsna populaarseteks.

Täpsemalt saab lugeda MAK meetmete hindamise kohta Põllumajandusuuringute Keskuse (PMK) kodulehelt: <https://pmk.agri.ee/et/MAK-hindamine>

PMK on analüüsinud ka FADN valimi raames kogutavate ettevõtete veterinaarkulusid (<https://pmk.agri.ee/et/pollumajanduskeskkonna-uuringud/uurimisvaldkonnad/majandusnaitajad>).

Karjatervise programmi rakendamisest Eesti piimaveise karjades ja sealhulgas selle majanduslikust mõjust, pilootprojekti tutvustas Kerli Mõtus EMÜ-st.

Piimaveise karjaterviseprogramm on kui mudel, aga trendid on tõenäolised samad ka teistes sektorites, seesama mudel võiks kohalduda ka teistele loomaliikidele. Karjapõhised otsused omavad laialdast mõju tervele karjale. Loomaarst peaks olema võrdväärse partnerina otsustusprotsessides, mis puudutavad karja heaolu ja tervist, juures peaks olema väga tõhus profülaktiline komponent, et haiguste ravimisest suunduda haiguste ennetamisele.

Karjatervise programm – selle all mõistetakse tegevusi, mille eesmärk on põllumajandusloomade tervise ja tootmisvõime hoidmine kõige efektiivsemal tasemel, tagades seejuures farmile majandusliku jätkusuutlikkuse ja kasumlikkuse. Eesti mõttes oli see ka nagu innovatsiooni meede (sai toetust innovatsiooniprojektist), mitmetes riikides need programmid juba toimivad. Ollakse aru saanud, et karjatervise programm on väga efektiivne meede, et väga sisuliselt tegeleda loomade tervise ja heaoluga.

Karjatervise programm kätkeb endas kõiki valdkondi katvat süstemaatilist ja järjepidevat tööd. Tulemusmõõdikutega kaardistatakse kõik valdkonnad, igakuise analüüsi ja monitooringuga saab kaardistada nõrgad kohad, mis vajaks parandamist, mis on tugevused jne. Globaalselt on välja töötatud eesmärgid/näitajad, millega saab oma karja näitajaid võrrelda. Võrreldes oma karja näitajaid eesmärgiga (mis on nn. prog näitaja), saad aru, kus kohas oled oma karjaga. See programm on hea tööriist, mis võimaldab avastada probleeme väga varajases faasis. See tööriist aitab olla objektiivne, aitab tulla oma nn „farmi pimedusest“ välja.

Karjatervise programmi järgmine samm on, et koostöös loomaaarstiga defineeritakse kogutud näitajate alusel probleemid ja püütakse leida lahendused. Analüüsides konkreetsetes farmis riskifaktoreid, mis probleeme põhjustavad, saab anda farmile tegevuskava. Karjatervise mudel: andmed - analüüs – tegevuskava.

Karja tervisega seotud kulud pilootprojekti 5 farmi keskmisena moodustasid 22 eurot/tonni toodetud piima kohta. Suuremad kulud olid ravimite kulu ja praakpiima kulu. Need kahe peale moodustasid kokku 80% kogu karjatervisega seotud kuludest.

Mida farmerid arvasid: programm aitas tuvastada karjatervise probleeme, ei võtnud palju aega (sest see tegelikult ongi töö, mida nad peaksid karjaga kogu aeg tegema), oli majanduslikult kasulik, on vajalik. Ei ole kindel, kas kavatsevad jätkata iseseisvalt. Siin on küsimus, kuidas suurendada farmerite motivatsiooni?

Mida oleks vaja, et karjatervise programmid rakenduksid Eestis?

- Loomaarstide koolitusprogrammi väljatöötamine, üheks osapooleks EMÜ, ca 2 kuud võiks kuluda, et programm kokku panna; loomaarstidele oleks vaja jätkukoolitusi, sest veterinaaria areneb väga kiiresti.
- Toetusmeetme väljatöötamine.
- 3.Täiendavad vajadused – haiguste registreerimine, andmesüsteemi loomine, ravimite kasutamise register (antibiootikumide registreerimine).

Järeldused pilootprojektist:

- Need programmid on majanduslikult kasumlikud.
- Programm „töötab“ Eesti tingimustes.
- Sobivad suurtele farmidele.
- Kompleksne lähenemine probleemidele, aitab probleeme ennetada, sellega väheneb antibiootikumide kasutamine.

Lauaring loomakasvatajate vajaduste kohta

Lambad ja kitsed

Sektoris on nõudlus karjatervise teenuse järgi olemas. Meil on praegu 5 veterinaari taustaga konsulenti, kes suudavad lamba- ja kitsekarjadele karjatervise teenust osutada. Karjatervise teenusega kaasneva eest (parasiitide analüüsid) suudavad paremini maksta kitsekasvatajad, väiksem suutlikkus on lambakasvatajatel.

Mahetootjad ei saanud taotleda loomade heaolu toetust. Mahetootmise toetusega kompenseeritakse mahetootmise võimalikku väiksemat tulu. Kui LHT meetmega saavad toetatud sellised tegevused, mis mahedal ei ole kohustuslikud, siis mahedad tahavad neid täita ja loomade heaolu toetust saada. Nt. lammaste ja kitsede ravimtaimealad ei ole mahetootmisel kohustuslikud. See on hästi rakendunud nõue, need alad on õigustanud ennast, kasutatakse ka talledele nn. nuuma-aladena. Lamba- ja kitsepidajatel on mõned haiguste seired. Nende jälgimine ja täpsem ravimine on karjatervise programm ja sellega liitumist võiks toetada. Kas võiks toetada seda, et suguloom on ostetud karjast, kus järgitakse karjaterviseprogrammi?

Loomade heaolu kõrgemaid standardeid, mis meil juba on olemas (alates 2014.a.) ei tohiks toetamata jätta. Arutelu ja analüüsi kohaks jääb see, kas neid standardeid on vaja vahetada ja kas on midagi lisada.

Mujal riikides makstakse juurde nende tootjate looma rümba puhul (peaaegu sama summa, mis Eesti tootja üldse saab), kes lambakasvatuse karjatervise programmiga on liitunud/jälgivad. Mingil hetkel Soomes olid looma heaolu toetused seotud karjaterviseprogrammides osalemisega.

Kas teoreetiliselt on võimalik et karja tervise meede on tingimuslikkuse nõuetest lahutatud? Baasnõuded peavad olema täidetud. Olenevalt sekkumise liigist, tulevad ka kriteeriumid. Kui teha nt. karjatervise programm koostöö meetmena, siis teadaolevalt ei tohiks olla tingimuslikkuse kriteeriumit.

Seakasvatus

Toetama peaks Eestis toodetud aretusmaterjali ja selle vastavust kõrgematele standarditele. Vajalik on aretusmaterjali kättesaadavaks muutmise ühest kohast ja et see oleks kontrollitud (bioohutus), seda võiks toetada, vajadusel ostetakse materjali ühiselt sisse ja sealt edasi farmeritele.

Raske on leida laboreid, kes teevad karjatervise või söötade analüüse kiirelt (nt. oodates tulemust 1-2 nädalat, on sööt söödud, analüüsiga pole enam midagi teha).

Meil on erinevad programmid praegu kasutusel (Vissu, Possu jt), kõik võiksid kasutada neid programme. Ettepanek on mitte enam uusi karjahaldusprogramme juurde teha, vaid toetada olemasolevate programmide arendusi, mida farmis kasutada andmete kogumiseks. Proovime võimalikult mõistlikult ühildada neid programme, aga probleem on selles, et need pole kõigi tootjate poolt kasutatavad ega kohustuslikud. Ravimite kasutamise statistika vajadus on kogu riigi kohta.

Ettepanekud: aretusmaterjali ostmine ja bioohutusnõuetele vastamise nõude/nõuete järgimine (täpsustada, mis see võiks olla), sööda analüüsid, haiguste diagnoosimine, andmete kogumine üldiselt (söötade andmed, haiguste andmed).

Karjatervise programmi juures võiks üks osa olla nt. töötajate koolitus nagu praegu LHT meetme juures, et kui oled selle läbinud, on nn lisaboonus.

Küsimused sektorile: Millised oleksid need näitajad seakasvatases sööda, karjatervise kvaliteedi hindamisel, mis võiksid kuuluda karjatervise paketi nimekirja? Milliste andmete kogumisel vajaksite sööda osas labori jõudlust, millised näitajad need oleksid, mis oleksid teile olulised? Seejärel saab edasi vaadata, kas Eesti laborid suudavad seda ja mida saaks selles osas teha. Sektor tegeleb vastuse kokku panemisega.

Veterinaararsti pädevus on reguleeritud kutsestandardis. Seakasvatases on vähe veterinaare ja tippspetsialiste. Kui sektor tunneb vajadust, tekitab nõudluse tellides teenust, siis tekib ka pakkumist (konkurents). Kas koolitusmeetmete kaudu saaks olukorda parandada?

Aidata kaasa loomaarstide ettevalmistusele, saavutada suutlikkus karjatervise auditeid läbi viia, analüüsida andmeid. Loomakasvatatajaid tuleks motiveerida, et nad telliksid KTP teenust loomaarstidelt. Loomakasvatatajatel endal peab olema teenuse vastu huvi, ainult sellisel juhul saaks riik tekkivaid kulusid kompenseerida. Programmi muutumine kasumlikuks võib võtta aega 2-3 aastat niikaua tuleks loomakasvatatajat toetada, et ta teenust kasutaks.

Kaardistada ära valmisolek veterinaararstidel ja tootjatel, kahepoolne koostöö, kuidas arstid saaksid oma ettevalmistust tõsta? Milline on tootjatepoolne valmisolek soodustada ja võimaldada loomaarstil ennast täiendada? Kui suudame nt. koolitusprogrammi koos EMÜga välja töötada (kestaks 2-3 kuud), ka käima lükata, see vajab ka sektoripoolset huvi ja toetust, et need arstid sinna saata, ning Maaülikoolile koolitustellimus esitada. Koolitajaid tuleb leida ka väljast poolt Eestit (seakasvatases, ka lihaveistel).

Piimakari

Kasutaksime piimaklastri pilootprojekti sektori siseselt ja üleselt, et vaadata, kuidas on võimalik karjaterviseprogramme edaspidi laiendada. Üks-üheselt tehtud projekti ühelt loomaliigilt teisele üle kanda ei saa. Järgmine samm võiks olla loomaarstide koolitusprogrammi väljatöötamine.

On riike (nt Holland), kus on antud soovitus sondiga vasikate jootmist, hormoonidega inna sünkroniseerimist jmt mitte kasutada. Siinkohal peame arvestama ühiskonna ootustega, konkureerime samade EL riikidega, kus neid soovitusi praegu juba rakendatakse. Hollandis saab 5 senti piimaliitri eest rohkem, kui loomi karjatatakse. Võiksime uude perioodi sisse panna, et need ongi kõrgemad standardid ja nõuded, mida rakendame. Nt. et saada toetust, ei kasuta me kriitilisi antibiootikume, kasutame vähem antibiootikume – see võiks ollagi juba üks nõue. See on suur arutelu koht, selleks oleks vajalik teaduslik teave.

Me peaksime keskenduma, millised on iga sektori valukohad ja vajadused. Näiteks kui vajaduseks on ravimite kasutamise vähendamine, siis meede võiks aidata vähendada ravimite kasutamist, suurendada karja tervise jälgimist, läbi selle tõsta loomade heaolu ning vastata seeläbi paremini ühiskonna ootustele. Kõiki neid eesmärke sooviksime täita. Sooviksime toetada tootjaid selles tempos, selles vajaduses, milles meil on valmisolek olemas ja siis saame samm-sammult edasi minna. Võib-olla tuleb alustada loomaarstide ja karjatervise programmi ettevalmistamisest ja alles siis jõuame karjatervise programmi rakendamise meetmeni.

Lihaveised

Loomade tervis oleneb heaolust, on väga erinevaid kasvatajaid. Toetusmeetmed võiksid olla karmimaid, et asi läheks paremaks loomade jaoks, aga ei tohi ära unustada neid, kes ei suuda üle öö neid nõudeid täita. Seni anti LHTd veistele karjatamise eest, karjatamine tegelikult on elementaarne asi veiste pidamisel. Kui muudame reeglid väga äkki karmimaks, siis võime näha loomapidamise lõpetamise lainet. Lihaveiste arvukus on vähenenud 1352 veise võrra võrreldes 2018. lõpuga, loomapidajate arv on vähenenud. Kui me karmistame pidamise nõudeid, siis see langus jätkub. Karjad on suuremad, aga neid on vähem.

Lihaveise karjades ei ole eriti uuritud probleeme (mis haigused levivad, mis on probleemid, mis neid probleeme põhjustavad, kas neid probleeme üldse väga palju on jne), võib-olla oleks hea analüüsida olemasolevate andmete põhjal, mis meil hetkel on kättesaadavad, mis suunas peame pingutama. Lisaks võiksime võrrelda end naaberriikidega. Vaadata naabrite programme (antibiootikumide jälgimine, bioohutuskavad, nakkushaigused), et me oma nõudeid liiga keeruliseks ei teeks, meil on niigi toetused väiksemad kui teistel. Kui muuta nõuded karmimaks, siis seame end veelgi keerukasse konkurentsivõimukorda.

Andmete kogumine peaks toimuma kõik ühes süsteemis, et topelt kajastamist oleks vähem. Kui karjatervise programm oleks jõudluskontrolli üks osa, siis saaks inimesi suunata JK tegema. JK annaks infot ka muude näitajate kohta nt toodangu kohta.

Koolitused tuleks kindlasti siduda toetusega. Need, kellel seda vaja oleks, need sageli ei jõua koolitusele, koolitus peaks olema kohustuslik (sööt, pidamine, veterinaarolukord). Lihaveiste puhul puudub kompetents Eestis lektorite osas, tuleks panustada rahaliselt ja kutsuda välislektoreid. Loomakasvatusalastel täiendkoolitustel peaks sisse viima süsteemi, et koolituse lõppedes tuleb sooritada test. Kvaliteedikavad oleks ka head, aga kõik ei suuda nendele tingimustele vastata.

Karjaterviseprogramm oleks hea, põhjapoolsed riigid rakendavad, ekspordi huvides peaksime vaatama, mis teised teevad ja sellest lähtudes peaksime seda ka ise rakendama. Kuidas seda lisategevuste maksumust määratleda ja kompenseerida: kas üks summa kõikidele või arvete alusel kompenseeritakse? Vaja põhjalikku arutelu.

Lihaveistel karjatervise programmi vajalikkus veel hetkel teadvustatud ei ole, aga kui tahame teiste riikidega konkrentsis püsida, siis tuleb selles suunas tegutseda. Võiks mõelda kokkulepitud andmete kogumise toetamist, kas läbi EPJ-i või muu süsteemi kaudu.

Sektoril tuleks mõelda koos loomaarstidega, millised on need andmed, mida koguda ning mis annaksid vajaliku ülevaate karjadest. Milliste andmetega saaks ära kirjeldada karjade baastaseme, kus kohast tulevad peamised probleemid, on selleks keskkond vms. Erinevus piimaveiste ja lihaveiste vahel on see, et piimaveistel on olemas laudad, lihaveistel enamasti ei ole, pole selleks finantse. Vajalik on investeringutoetus, et saaks loomakasvatushooneid/varjualuseid ehitada. Investeringud on teise töögrupi teema.

Vastupidiselt piimaveistele tuuakse lihakarja sisse mujalt riikidest. Neid loomi täiendavalt ei uurita. Ettepanek: ostes endale karjatäiendust kas Eestist või välisriigist, tuleb teha eelnevalt loomatervisealased uuringud. Sellisel juhul saab vältida, et sisse tuuakse erineva tervisestaatusega loom. Hea oleks, kui oleks olemas nõuded, mis haigustele loom peab olema uuritud. Nõuded peaksid olema kehtestatud kõikidele ühesugused, mitte igale karjale spetsiifiliselt. Kui toetusmeede oleks suunatud ainult välismaalt sissetoodud loomade karjatervise uurimisele, siis võidakse hakatagi ainult sealt karja sisse tooma.

Loomaarsti tehtud audit peab olema sõltumatu.

Eesti tasandil võiks toetatud olla see, et karjatäiendust võid osta karjast, mis on liitunud KTP-ga. Samamoodi võiks olla avalik haiguste list (farmi põhiselt), millele loomad on uuritud, see annaks nõ kvaliteedimärgi farmerile ning oleks ka aususe märgiks.

Mõne haiguse puhul võiksime mõelda, kuidas saada riigile vaba saatust. Näiteks Tšehhi on IRT vaba ja nemad ei lase riiki sisse tuua loomi, mis ei ole sama staatusega ning seda ei suudeta tõendada. Sama on Saksamaaga, farmid, kes ei ole IRT vabad ei või oma loomi karjatada.

Eesti riik ei ole hakanud tegema loomatervise alaseid pikaajalisi programme. Loomade impordil Türgi teeb vajalikud uuringud farmer või ETKÜ. Hetkel puudub loomapidajatel arusaam, kui suur väärtus on see, et kari on mingi haiguse suhtes vaba. Mõndade haiguste uurimine ei ole tänases situatsioonis enam vajalik, pigem peaks mõtlema võimalusele, kuidas saada tunnustust, et riik on haigusvaba.

EPKK: piimatoimkonnas arutati karjatervise temaatikat, haiguste vabaks riiklikult kuulutamise – seda toetame. Kas seda algatavat etappi saaks kuidagi toetada? Keegi peab selle programmi välja töötama, keegi rakendama, inimeste ja ressursi puuduse tõttu jääb tihti toppama.

Probleemiks on ka loomade liikumine. Oluline, et autopesu ja desopunktid (see on karjatervise üks elementaarne osa) oleks olemas, et see kes loomi veab, saaks neid kasutada (see on investeringute töögrupi teema, bioohutus; see on tootjaorganisatsiooni eestvedamisel mitte investering ühele ettevõttele).

Meetme kaudu ei saa toetada ravi ja deso-vahendeid, saab toetada uuele teadmiste tasemele jõudmist, uute lahendusteni jõudmist. Ravimeid kinni ei maksta, aga tegevused, et sa vähem peaksid ravimeid kasutama, neid saaks rakendada.

Loomade laadimine farmidest: teised loomagrupid peavad käima läbi kogumiskeskuse, aga tapaloomade laadimine käib otse farmist ja see pole hea. See masin, mis kogub neid loomi farmidest kokku, sõidab läbi mitmeid farme, teadmata, mis farmidesse maha jätab. On tehtud VTA-le loomatervise osakonnale ettepanek, aga öeldakse, et seda ei saa muuta.

Vajalik on arendust kõikide terviseandmete kogumiseks k.a. sõratervis, hetkel võivad nt. sõravärkimise andmed jääda kogumata.

Piimaveiste pullvasikad – suured farmid eutaneerivad teisel päeval kuna hinnad on nii madalad. Taani on nt võtnud kokkuleppe vastu, et nad seda ei tee, sest ühiskond ei tolereeri seda, mis sellega ette võtta, kuidas seda muuta, suunata?

Ettepanek: teha täiendavaid uuringuid loomadele. Seakasvatuse toetuseks, et suguloomade täiendav nõue on teretulnud, ja ka sugupullidele panna uurimise kohustus, muidu suuname haige pulli karja. See puudutab lihaveise karju päris tõsiselt.

Linnukasvatus

Avalikkuse surve on suur puurivabale tootmisele, sektor on senise LHT osas rahul. Toetus on suureks abiks ja motivaatoriks, mis aitab otsuseid teha, tehtud on suuri investeeringuid. Vabapidamine on kulukas, toetuse osakaal aitab seda kompenseerida, kuna linnud liiguvad, söövad ka rohkem. Sööt on lindudel kõige suurem kuluartikkel. Austrias ei ole nt üldse puurides enam linde. Saksamaal ja Hollandis on poelettidel õrrekanade ja vabapidamisel kanade munad.

Meetme määruses on praegu kirjas, et 8 munakana hoone kasutatava põrandapinna kohta. Sõnastus tekitab segadust siis, kui on mitu restpõrandaga korrust. Mida võetakse kui põrandat (pidamise põrand)? Jätkaks suhteliselt samade nõuetega, mis seni LHT – see tundub juba päris hästi.

Rühmatöö tulemusel selgus, et karjatervist edendava meetme väljatöötamist peeti vajalikuks eelkõige seakasvatus, piima- ja lihaveiste sektoris, aga ka kitse- ja lambakasvatusektoris, vähem linnukasvatuse- ja mesindussektoris.

Nimetati järgmisi vajadusi: täiendavate haiguste puhul seire ja tõrje läbi karjaterviseprogrammi; haiguste, ravi ja terviseandmete parem registreerimine; haigusvaba staatuse saavutamine senisest rohkemate haiguste puhul; deso- ja pesukeskuste rajamine; loomade liikumise parem jälgimine; loomaarstide ja –kasvatajate koolitus, karjatervise õpe; pullvasikate kasvatusprobleemide tegelemine; tõupullide ja kultide lisauuringud; tõuloomade sissetoomisel bioturvalisuse kontroll, bioohutuskavad; karjatervise seire eelkõige intensiivtootmises; karjaterviseprogrammi rakendamine ja haiguste ravi registreerimine; bioohutusnõuete täitmine, loomahaiguste seire ja uurimine loomade ostmisel ja müügil; farmide tervisestaatuse kehtestamine ja selle avalikustamine; eelistada karjaterviseprojektiga liitunud karjast loomade ostmist.

Loomaheaolu meetme väljatöötamist peeti vajalikuks eelkõige sea-, lihaveise-, linnu- lamba- ja kitsekasvatusektoris. Nimetati, et sigade sügavallapanu ülemäärane väärtustamine tuleks ära lõpetada, siga tahab restpõrandat, suuremat ruumi, tegelusmaterjali, anesteesia ja analgeesia võiks olla toetatud. Leiti, et peaks toetama riskidega tegelemist, mis tekivad seoses kanade puurist välja laskmise ja loomade karjatamisega (röövlinnud, šaakalid).

Edasised tegevused

Järgmiseks korraks 18. märts 2020. MeM püüab prioriteetid ja vajadused kirja panna, koostada sekkumisviisid ja kirjeldused.

Oleneb sellest, millise sekkumisviisi me valime, erinevad võimalused. Kui meil on kõrgemate standardite teema, et tootja rakendab seda ja saab loomühikupõhist toetust, fikseeritakse seal ära, mida teha tuleb (kogub andmeid nt vmt). Koostöö näide – loomakasvataja koostöös nt. teadusasutuse või loomaarstide või kellegiga viib ellu nt karjatervise programmi, tuleb leida, mis põhiselt rahastatakse (kulupõhiselt). Siis on koostöö nt tootjaorganisatsioon (nt. E-piim või tõuaretusühing vmt) tuleb taotlema, nt küsib raha karjatervise programmi välja töötamiseks ja tegemiseks. On tingimused, mille alusel toimetada.

26.03 on ka aeg reserveeritud (EPKKle ei sobi, neil aastakoosolek, palju liikmeid osaleb seal).

Memo koostas: Ere Ploomipuu ja Kadri Kaugerand.